

EXCAVACIÓ
ARQUEOLÒGICA
D'UNA NECRÒPOLIS
TARDOANTIGA O
ALTMEDIEVAL AL TURÓ
DEL PRAT D'ORI

JORDINA SALES

Durant la setmana del 18 al 22 d'agost de 2003 s'ha dut a terme una intervenció arqueològica preventiva a la denominada necròpolis del Turó del Prat d'Ori, previ permís del Servei d'Arqueologia de la Generalitat. Aquesta intervenció ha estat promoguda i finançada íntegrament per la Fundació Privada Catalana per l'Arqueologia Ibèrica i la seva execució ha estat encarregada a l'empresa d'arqueologia ArqueoCat SL,¹ sota la direcció tècnica de Jordina Sales i Soledat Sánchez i amb un equip format per una antropòloga física (Susanna Muriel), dos auxiliars d'excavació i membres de la fundació abans esmentada.²

La necròpolis del Turó del Prat d'Ori es troba, com el seu nom indica, en un turó prop del prat del mateix nom, dins el terme municipal del Brull, comarca d'Osona, a 841,7 m.s.n.m., dins la propietat de Joan de Figarolas i Nuri. A grans trets, se situa entre el Bosc Gran de Figueroles i el nucli de població del Brull. És un jaciment que roman inèdit, tant pel que fa a publicació³ com a l'IPAC.⁴

Es tracta d'una necròpolis de caixa de lloses, aturonada que, *a priori*, pels precedents bibliogràfics coneguts i per context històric i geogràfic, se situaria aproximadament entre els segles IV/V i IX/X d.C.

La intervenció ha estat molt limitada en el temps i es tracta tan sols de la primera campanya d'actuacions. En conseqüència, els resultats que presentem són de caràcter preliminar i estan subjectes a possibles canvis, en funció dels resultats de futures campanyes.

OBJECTIUS I TREBALLS EFECTUATS

De resultes d'una visita sobre el terreny prèvia a l'excavació, el propietari de la finca on s'ubica la necròpolis ens explicà que a principis del segle XX el jaciment fou objecte d'una excavació arqueològica clandestina per part d'uns seminaristes que estiuaven a la zona. Això explicaria el precari estat de conservació actual en què es troben les tombes que es van deixar al descobert.

Per tant, la intervenció arqueològica pretenia aturar la degradació de la qual és objecte el jaciment des que va patir les excavacions clandestines, començar a documentar-lo exhaustivament i, en últim terme, donar-lo a

conèixer i inserir-lo en el context científic, històric i bibliogràfic que li correspon.

Amb aquesta finalitat s'han dut a terme dues accions que segons el nostre parer han significat el primer pas per assolir els objectius descrits anteriorment:

a) Neteja i excavació de les tres tombes afectades per l'excavació clandestina

b) Neteja superficial de part de la corona del turó per tal de determinar la possible presència d'altres tombes no afectades i, en el cas d'una de les tombes, procedir-ne a l'excavació.

Pel que fa al primer apartat, les tombes afectades per les excavacions clandestines de principis del segle xx han estat objecte d'una neteja amb metodologia arqueològica: s'ha procedit a l'excavació de les restes que quedaven mitjançant el sistema de registre definit per E. Harris, adaptat i modificat en funció de la problemàtica específica del jaciment intervingut. Paral·lelament s'ha efectuat un registre gràfic i fotogràfic exhaustiu que s'està informatitzant i que permetrà la interrelació amb la resta de dades obtingudes durant l'excavació.

Aquestes tombes es troben a l'extrem sud de la corona del turó i estan orientades E-W; dues d'elles són segures, mentre que una tercera es trobava en un estat de conservació tan precari que roman dubtosa. La tomba que hem designat amb el número 1 conservava *in situ* part dels malucs i dels fèmurs d'un individu sebolit. De la tomba número 2 tan sols s'ha recuperat part dels dits d'un peu. A la tomba dubtosa (no té número assignat) no s'ha localitzat cap tipus de material arqueològic ni antropològic, fet que reforça encara més els nostres dubtes.

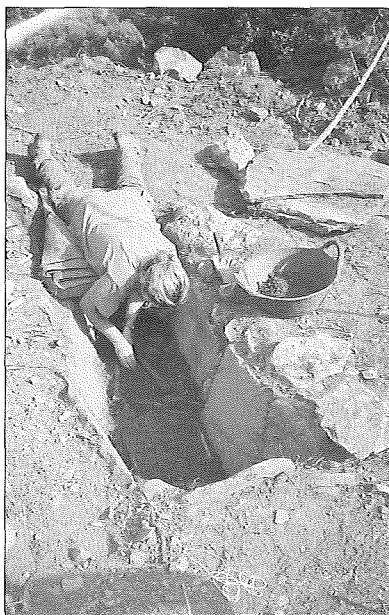
Pel que fa a l'apartat b), hem dut a terme la neteja de l'àrea immediata situada al nord de les tombes que acabem de descriure. Com que la neteja implicava només la retirada d'humus i d'un nivell superficial de sediment, aquesta acció s'ha fet amb l'ajuda d'una màquina retroexcavadora mixta, amb braç de 4 m i pala de 0,40 m, i ha afectat un total d'uns 100 m². La típica coloració vermellova de les lloses d'arenisca que conformen les tombes ha facilitat molt les feines de localització de nous *loculi*.

Efectivament, la neteja acurada de la superfície ha donat el resultat que esperàvem: la localització de més tombes, concretament un total de cinc, que s'han numerat del 3 al 7. D'aquestes hem procedit a l'excavació de la núm. 5, en la qual s'ha documentat un individu en decúbit supí i amb els braços plegats sobre els malucs. La resta s'ha tornat a tapar amb terra de la mateixa excavació.

Cal remarcar que les tombes núm. 4, 5, 6 i 7 es troben orientades N-S, fet excepcional si es té en compte que la grandíssima majoria de tombes de lloses

*Vista general del procés
d'excavació*

*Tomba 5 en procés
d'excavació*

d'aquest tipus localitzades en turons s'orienten E-W, tal com és propi en les tombes cristianes antigues i medievals. Aquesta irregularitat, que de cap manera sembla fruit de la casualitat o deguda a una manca d'espai, pensem que s'hauria d'explicar d'acord amb criteris rituals, sense que de moment es puguin concretar quins. De totes maneres, tenim la certesa que futures campanyes d'excavació al jaciment podran donar més llum sobre aquesta qüestió, com a mínim ajudant a determinar quin era l'univers ritual seguit per la majoria de la població allà enterrada.

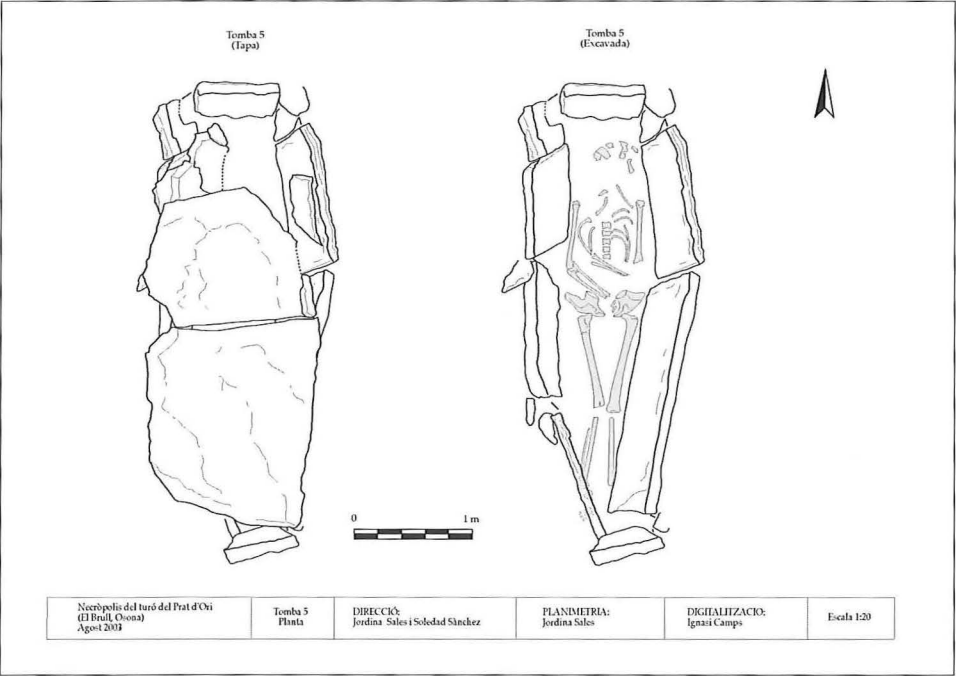
CONCLUSIONS PRELIMINARS

Ens trobem davant d'una necròpolis d'inhumació formada per un mínim de set tombes de caixa de lloses amb orientacions E-W i N-S, situada en un turó i en un context històric i geogràfic que cal situar entre l'antiguitat tardana i l'alta edat mitjana (IV/V-IX/X d.C.), entre el moment en què es generalitza la inhumació (enfront de l'antic ritual de la incineració) i just abans de la

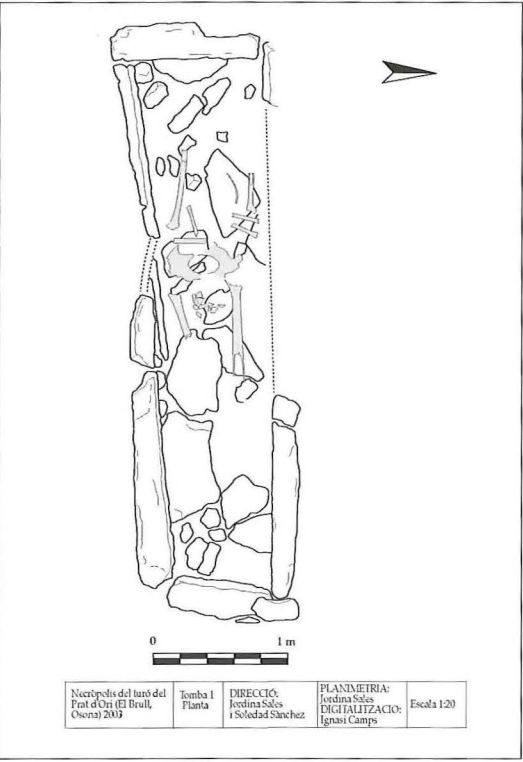
implantació de la xarxa parroquial medieval a la zona, que obliga la població a ser enterrada dins dels espais de les sagreres. Aquest espai de temps coincideix també amb l'entrada del cristianisme en tots els nivells de la societat (recordem que l'any 313 el cristianisme passa a ser una religió tolerada i el 380 esdevé l'única permesa), amb la qual cosa de seguida sorgeix el dubte de si les tombes que hem excavat podien pertànyer a població ja cristianitzada o bé a grups de població residuals que per la seva situació rural –i per tant relativament aïllada dels centres de poder– es mantenien al marge de les noves creences o en feien la seva pròpia interpretació (tal com ens fa pensar l'orientació N-S d'algunes de les tombes). En el cas del Turó del Prat d'Ori no hi ha, de moment, cap evidència que delati la construcció d'una església en aquest lloc, però cal no descartar la possibilitat que hi hagués existit un temple funerari de fusta, del qual no ens n'hauria arribat cap testimoni tangible a causa del caràcter efímer dels materials constructius (fusta, fang...), tot i que en aquest cas un acurat registre arqueològic ha de permetre aportar dades al respecte (detecció de rases o forats per als pilars mestres de l'edifici). Aquest és un fenomen que s'ha pogut constatar en altres països com França o Suïssa, on l'arqueologia ha evidenciat la presència freqüent d'aquests tipus d'edificis durant l'antiguitat tardana. A Santa Maria de Miralles (Anoia) es va excavar una necròpolis –molt similar a la del Brull quant a situació en un turonet i tipologia de tombes– al centre de la qual es va documentar el rastre d'un temple de fusta d'aquest tipus, tot plegat datable els segles IV-V a partir de la presència de fragments de ceràmica romana importada del nord d'Àfrica (Sales, Enrich i Serna, 1996).

Tot i els nombrosos interrogants que es plantegen, sí que podem fer alguna afirmació més o menys segura respecte a aquest tipus de jaciments: la majoria (i per descomptat la necròpolis del Turó del Prat d'Ori) formaria part d'un tipus d'hàbitat rural dispers, com demostra la situació als cims i als vessants dels turonets situats als voltants d'antics camins; en aquest sentit, també és un argument favorable el nombre escàs de tombes que s'agrupen en cadascuna de les necròpolis, que oscil·la entre un mínim de dues o tres i un màxim d'una vintena, fet que ens fa pensar en grups familiars més o menys extensos. Aquests fets de caràcter positiu, però, no són determinants a l'hora d'establir una cronologia precisa, fet que s'agreuja per la pobresa manifesta –respecte de les necròpolis romanes precedents– pel que fa a la presència d'aixovar i d'elements d'indumentària personal, que en últim terme ens podrien donar pistes valuoses sobre molts aspectes.

En altres intervencions i estudis de necròpolis similars que hem dut a terme des de fa més de deu anys, efectivament constatem enormes dificultats a l'hora de datar-les amb més precisió dins l'ampli marc cronològic proposat.⁵ No cal dir que datacions acurades permetrien fer una proposta evolutiva d'aquests

Plantes de la tomba 5

Planta de la tomba 1

tipus de necròpolis, que permetria actualitzar la que van fer ja fa més de vint anys M. Riu i J. Bolòs, centrada bàsicament en els segles medievals (Riu i Bolòs, 1981-82). Malauradament, i esperant poder efectuar una prova de C₁₄, de nou la manca de material arqueològic no permet donar una datació més precisa a aquest interessant conjunt funerari osonenc. De totes maneres, tot just s'ha fet la primera campanya d'excavacions; esperem que properes fases d'intervenció i estudi aportin nous elements de discussió al debat cronològic i cultural d'aquests tipus de necròpolis, tan abundants a les terres d'Osona com desconegudes. Mentrestant, no estaria de més iniciar-ne l'inventari complet a escala comarcal, ja que la consecució d'aquesta fita permetria efectuar valuoses observacions de caràcter espacial, com ara distribució, densitat, pautes i proximitat amb altres tipus de jaciments.

NOTES

1. ArqueoCat SL. C/Dinamarca, 3. Nau 8. 08700 Igualada. Tel. 93 803 96 67 / 654 76 74 34. Fax: 93-805 58 70. Correu-e: <arqueocat@arqueocat.com>.

2. Volem agrair el suport, no només econòmic, del president de la Fundació Privada Catalana per l'Arqueologia Ibèrica, el senyor Àngel Segarra, com també les nombroses facilitats donades pel propietari de la finca on es troba el jaciment, el senyor Joan de Figarolas.

3. Significativament, no el trobem en la relació de necròpolis que apareix en els dos volums de l'obra de referència *Catalunya Romànica* dedicats a la comarca d'Osona.

4. Després de consultar l'Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya, efectivament hem pogut comprovar que el jaciment no està catalogat. Agraïm al Servei d'Arqueologia les moltes facilitats donades per a la consulta de l'Inventari.

5. Vegeu la bibliografia que s'adjunta.

BIBLIOGRAFIA

Jordi ENRICH; Jordina SALES; Joan ENRICH (2003), "Les necròpolis tardo-antigues i altmedievals a l'Anoia: els rituals d'enterrament i les seves pautes i models d'interrelació a l'espai rural", *II Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya*, Associació Catalana per a la Recerca en Arqueologia Medieval, Sant Cugat del Vallès, pàg. 662-673.

Joan Josep MENCHON (1996), *Arqueologia funerària medieval a la Conca de*

Barberà. Estat actual, Consell Comarcal de la Conca de Barberà, Montblanc.

Manel RIU i Jordi BOLÒS (1981-82), "Observacions metodològiques, esquemes i fitxes de treball per a l'estudi de les sepultures", *Necròpolis i sepultures medievals de Catalunya*, *Acta Mediaevalia*, Annex 1, Universitat de Barcelona, pàg. 9-28.

Jordina SALES i Lluís PEDRAZA (1993), "La Necròpolis Isolada de la Vinya del Tallaret (Odena, Anoia)", *Estrat*, 6, Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada, pàg. 115-129.

Jordina SALES (1994), "Tombes i Necròpolis Isolades a la Comarca de l'Anoia", *Acta Mediaevalia*, 14-15, Departament d'Història Medieval de la Universitat de Barcelona, pàg. 317-336.

Jordina SALES (1996-1997), "La problemàtica cronocultural de les necròpolis rurals isolades a Catalunya", *Congrés d'Homenatge al Dr. Palol*, Institut d'Estudis Gironins, pàg. 1265-1279.

Jordina SALES; Joan ENRICH; Josep SERNA (1996), "La necròpolis del Serral (Santa Maria de Miralles, Anoia). Novetats sobre les necròpolis rurals isolades", *Quaderns d'Arqueologia de Castelló*, 17, Diputació de Castelló, pàg. 419-433.

Jordina SALES (1999), "Món funerari de la Catalunya central", *Del Romà al Romànic. Història, art i cultura de la Tarraconense mediterrània entre els segles IV i X*, Catalunya Romànica/ Enciclopèdia Catalana, Barcelona, pàg. 289-290.

Jordina SALES (2003), "Necrópolis cristianas tardoantigas en el área catalana: Estado de la cuestión", *III Encuentro Internacional Hispania en la Antigüedad Tardía. Santos, obispos y reliquias* (1998), Universidad de Alcalá de Henares, pàg. 319-333.

Jordina SALES (en premsa), "Intervenció arqueològica a la necròpolis tardoantiga/altomedieval del turó del Prat d'Ori (El Brull, Osona)", *Jornades d'Arqueologia i Paleontologia 2001-2003*, Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, Barcelona.

Jordina SALES (en premsa), "Necròpolis del Serral (Santa Maria de Miralles, Anoia)", *Jornades d'Arqueologia 2001. Intervencions arqueològiques i paleontològiques a les comarques de Barcelona (1996-2001)*, Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, Barcelona.

Jordina SALES; J. ENRICH; J. ENRICH (en premsa), "Can Paleta (Castellfollit del Boix, Bages)", *Jornades d'Arqueologia 2001. Intervencions arqueològiques i paleontològiques a les comarques de Barcelona (1996-2001)*, Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, Barcelona.